

Андрій БЛАЖКЕВИЧ,

мол. наук. співроб. НБУВ, канд. іст. наук

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧОЇ БІБЛІОГРАФІЇ ГАЛИЧИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ГЕНЕЗИСУ РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОЗНАВЧОГО РУХУ НАУКОВОЇ МОЛОДІ

У статті проаналізовано процес становлення та розвитку краєзнавчої бібліографії Галичини другої половини XIX – початку XX ст. Висвітлено роль визначних українських бібліографів та дослідників у зазначеному процесі, зокрема Я. Ф. Головацького І. Я. Франка, І. О. Левицького, Є.-Ю. Пеленського, І. Т. Калиновича та ін.

Ключові слова: бібліографія, краєзнавча бібліографія, краєзнавча література, краєзнавці, Галичина, галицькі бібліографи, галицький край.

Серед перших дослідників галицького краю другої половини XIX ст. заслуговує на увагу галицький історик Ізидор Іванович Шараневич (1829–1901 рр.), уродженець Прикарпаття, професор австрійської історії, декан історичного факультету Львівського університету, який вивчав історичні події, що відбувалися в рідному краї. Саме постать І. Шараневича була найбільш помітною в галузі історичного краєзнавства Галичини. У 1883 р. історик видає свою працю «Три історичні описи Галича» [5, с. 76].

І. Шараневич глибоко дослідив історію Галицько-Волинського князівства: проаналізував Галицько-Волинський літопис, провів археологічні розкопки в Галичині і на підставі цих різноманітних матеріалів написав «Історію Галицько-Волинської Русі найдавніших часів року 1453» [20, с. 34]. Працюючи над вивченням історії галицького краю, учений не обмежувався письмовими джерелами, він досліджував археологічні пам'ятки й завдяки цьому написав кілька історико-краєзнавчих праць, присвячених стародавньому Галичу. Свої перші монографічні публікації вчений розпочинав з описів давніх українських міст Галича і Львова, що друкувались у 1860 і 1861 рр. у газеті «Зоря Галицька». На його першу монографію краєзнавчого характеру «Стародавній Галич» схвально відгукнувся відомий польський учений А. Бельовський, який зазначив, що історичний нарис про Східну Галичину написано автором з такою старанністю й точністю, яких дотепер він не зустрічав у жодній історичній праці [5, с. 78]. У своїй роботі І. Шараневич відзначає, що не має наміру розглядати всі історичні події, які відбувалися на галицькій землі, а тільки акцентує увагу на історії її столиці.

У наступній історико-краєзнавчій праці про заснування давнього міста Львова вчений подає список міст, які існували у XII–XIII ст. у Галицько-Волинському князівстві Прикарпаття, до якого було включено Галич (1113), Тисьменицю (1144), Тлумач (1213), Коломию (1240). Дати їх заснування він подає з обов'язковим посиланням на джерела, на історичну монографію Д. Зубрицького «История Галицкого княжества» [5, с. 79]. Дослідження літописів з історії перших галицьких міст передували великій праці, що вийшла друком у 1863 р. у Львові під назвою «Історія Галицько-Володимирівської Руси от найдавніших времен до року 1453», в якій І. Шараневич подав розгорнуту картину заснування та розвитку Галицько-Волинської держави. Сучасники схвально оцінили це видання, акцентувавши увагу на тому, що історик взявся за вивчення українських джерел з історії галицького краю, тоді як протягом 70-ти років такі праці видавалися німецькою мовою [5, с. 80].

У 60–80 роках XIX ст. декілька своїх праць І. Шараневич присвятив дослідженню міжнародних шляхів сполучення галицького князівства з іншими державами. У своїй роботі «Указатель до карты земель пред и за Карпатами» він називає 16 шляхів сполучення через Карпати і Галичину. Наприклад, у «Нарисі географії Австро-Угорської монархії» автор у розділі «Край карпатский» здійснив опис «Королівства Галичини і Володимирії» і розкрив історію походження назви королівства й найбільших населених пунктів [5, с. 81].

У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України зберігаються історичні праці І. Шараневича (ф. 170), серед яких: «Словенські начатки у склоновъ Карпать»; нотатки до історії міст і сіл Галичини, зведені за абеткою в картотеку, що охоплює понад 200 населених пунктів; нотатки й архівні виписки до історії Львівського Ставропігійського братства та біографія його діячів тощо. Усього матеріалів у фонді І. Шараневича налічується 1 тис. аркушів [19].

У другій половині XIX ст. у Прикарпатті працював визначний український дослідник галицького краю Юліан Целевич (1843–1892 рр.), який більшість своїх наукових досліджень присвятив минулому краю. Основною працею Ю. Целевича є його монографія «Історія Скиту Манявського» (1887 р.) [20, с. 241].

Усі історико-краєзнавчі доробки Ю. Целевича вражають багатою документальною базою та об'єктивністю. Дослідник працював над вітчизняним підручником з історії України для середніх шкіл, спільно з проф. А. Вахнянином мав намір також подати історію рідного краю, для чого зібрав і склав бібліографічний покажчик «Історичні та етнографічні монографії за 1843–1892 роки». Львівська газета «Діло» 19 грудня 1892 р. надрукувала інформацію про видання цього підручника, який з нетерпінням чекали в гімназіях. Однак раптова смерть

Ю. Целевича не дала йому можливості здійснити цей задум. Як зазначав Б. М. Гаврилов, з невідомих причин рукопис цієї праці втрачено [5, с. 97].

У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України зберігається неопублікований рукопис «Історичного нариса м. Станіслава», підготовлений краєзнавцем В. І. Фацієвичем. Це три групи чорнових записок і виписок з історії міста краєзнавчо-статистичного характеру станом на 1889 р. Усього фонд В. І. Фацієвича з цього рукопису становить 400 аркушів [9].

Початок бібліографування краєзнавчої літератури в Галичині пов'язаний з ім'ям відомого письменника, філософа, публіциста та громадського діяча І. Я. Франка (1856–1916 рр.), який виявляв глибоку зацікавленість до вивчення життя рідного краю. Так, у вересні 1879 р. він писав до Женеви М. Павлику: «Опис книжок і статей про фізіографію і статистику Галичини я почав уже ладити, але не знаю ще, коли буде скінчений» [15, с. 241].

Трохи пізніше, у 1881 р., у листі до М. П. Драгоманова вчений зазначає, що в Галичині потрібно створити краєзнавче товариство, яке вивчало б західноукраїнські землі з точки зору етнографії, статистики, геології, організувало б екскурсії краєм.

У 1892 р. І. Я. Франко надрукував великий бібліографічний огляд «Галицьке краєзнавство», в якому писав, що краєзнавство «є першим ступенем, першою ознакою розумової освіти – знати те, що нас оточує, знати минуле й сучасне свого народу й почуватися живою і свідомою людиною живого і свідомого організму» [10, с. 95].

Австрійський уряд не дуже дбав про піднесення краєзнавства, яке легко могло б пробудити в населення Галичини любов до свого краю, небезпечні думки про давнє і недавнє минуле, не кажучи вже про теперішній стан, як зазначає І. Я. Франко [21, с. 117].

У цьому виданні автор наводить праці австрійських, польських та українських діячів на природознавчу, етнографічну та історичну тематику стосовно Галичини та аналізує деякі з них. Він розглянув краєзнавчу діяльність місцевих наукових закладів та видавництва, охарактеризував декілька десятків книг, періодичних видань з краєзнавчої тематики. До огляду не потрапили матеріали з часописів та газет. Автор вказав понад 200 краєзнавчих праць, що стосуються вивчення Галичини, назвав 320 українських, польських та німецьких дослідників краю, проаналізував діяльність відомих українських діячів: Д. Зубрицького, С. Шараневича, А. Петрушевича та польських дослідників: А. Бельовського, Б. Літошинського та інших істориків і знавців краю [2].

І. Я. Франко висловив побажання, щоб до крайової виставки, яка мала відкритися у Львові в 1894 р., була видана докладна, науково опрацьована книжка «Краєзнавство Галичини», яку, на жаль, не було видано. Натомість у 1894 р. з'явився каталог крайової виставки *Katalog dziat etnograficznego*

we Lwowie, другий розділ якого «Етнографічна бібліотека» склав І. Я. Франко. Цей розділ містить описи експонованих на виставці 158 книг, брошур і рукописів українською, російською й польською мовами [10, с. 95].

У журналі «Житє і слово» письменник вмістив цікаву замітку про рукописний «Опыт русской библиографии» галицького письменника Й. Левицького – одну з перших у Галичині спроб бібліографувати літературу про Україну й Росію, зазначає М. П. Гуменюк [9, с. 86].

І. Я. Франко став помітною постаттю серед організаторів краєзнавчого руху на західноукраїнських землях, відзначився як керівник (з 1898 р.) етнографічної комісії НТШ та редактор його «Етнографічного збірника». Його численні історико-краєзнавчі дослідження вирізняються глибоким науковим аналізом й досі цінного фактичного матеріалу, розробкою актуальних проблем минувшини краю. Письменник цікавився працями місцевих діячів із краєзнавчої бібліографії Галичини. Коли І. О. Левицький в одному з випусків «Галицько-руської библиографии XIX ст.» (за 1888 р.) вмістив спеціальний краєзнавчий розділ «Сочинения и статьи относящиеся к австро-венгерской Руси», І. Я. Франко підтримав це починання, назвавши його цінним здобутком кожного, хто займається вивченням освіти і цивілізації Галицької Русі [15, с. 242]. Він рецензував бібліографічні видання визначних українських бібліографів: Б. Грінченка, М. Комарова, І. Левицького та ін. Зокрема, окремим випуском «Галицько-руської бібліографії XIX ст.» І. О. Левицького І. Я. Франко присвятив близько 20 анотацій, рецензій та інших матеріалів [10, с. 97].

Рецензії І. Я. Франка на праці українських бібліографів відзначені високим професійним рівнем; вони, як правило, містили істотні доповнення, уточнення і поправки. В одній із рецензій на черговий випуск «Галицько-руської бібліографії XIX ст.» учений відзначив, що І. Я. Левицький в анотаціях, примітках подав цінні відомості про авторів, місця зберігання тих чи інших книжок, вказівки на помилки бібліографів під час опису того чи іншого видання [10, с. 101].

Докладну рецензію на перші три випуски «Галицько-руської библиографии XIX ст.» І. Я. Франко подав у газеті «Киевская старина». Рецензент вітав публікацію: «Труда чрезвычайно важного и необходимого для всякого исследователя истории умственного развития галицкой Руси...», підкреслюючи, що це – «полная и научная библиография, плод десятилетних тщательных разысканий» [15, с. 179]. Він також наводив бібліографічні відомості про видання, що залишилися невідомі І. О. Левицькому.

І. Я. Франко високо оцінював якість допоміжних покажчиків «Галицько-руської бібліографії XIX ст.» І. Левицького. Письменник висловлював свій погляд і на структуру бібліографічних праць. На його думку, кожен бібліографічний покажчик повинен супроводжуватися пе-

редмовою, а перевага має надаватися хронологічному принципу розташування літератури [10, с.102].

Ряд відгуків на бібліографію І. О. Левицького І. Франко надрукував у газеті *Kurier Lwowski* (18 вересня 1887р.; 31 березня 1888 р. та ін.). У них він знову-таки відзначив високу якість видання, цінність приміток, що стосувалися окремих творів та їхніх авторів; схвалив старанно складений іменний покажчик, розкриття псевдонімів і криптонімів багатьох авторів. У короткій рецензії, опублікованій у газеті *Kurier Lwowski* (18 липня 1891 р.), І. Я. Франко розповів, які труднощі довелося перебороти І. О. Левицькому, перш ніж він зміг дати повну картину видавничого руху Галичини.

За твердженням М. П. Гуменюка, І. Я. Франко зазначав, що невтомна праця І. О. Левицького над складанням бібліографії, яка відзначається такою повнотою й старанністю виконання, заслуговує найгарячішого схвалення. Крім того, відгуки І. Я. Франка на бібліографію І. О. Левицького містяться в його історико-літературних працях, наприклад у статті «Южнорусская литература» роботу бібліографа охарактеризовано як зразково складену [10, с. 71].

В інформації про «Галицько-руську бібліографію за 1889 р.» І. Я. Франко позитивно оцінив ретельність бібліографічного опису, де вказується кількість сторінок, формат, тираж книги, назва друкарні тощо [10, с. 101].

У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України нами переглянуто та досліджено працю І. О. Левицького «Галицько-руська бібліографія за 1889 р.» (ф. 167, спр. 280), в якій, на жаль, збереглися тільки літери «А – Р».

З Росії та інших країн І. О. Левицький одержував листи з проханням вислати «Галицько-руську бібліографію XIX ст.», до нього зверталися редакції журналів, товариства, окремі особи.

Бібліографія І. О. Левицького була відома й в інших країнах. Чеський учений Ф. Ржегорш просив бібліографа вислати йому монументальну працю – «Галицько-руську бібліографію». Аналогічні листи надходили з Лейпцига та інших міст.

У 1912 р. у «Літературно-науковому віснику» визначний український бібліограф, історик, громадський діяч, у 1909–1939 рр. – бібліотекар, згодом – директор бібліотеки Наукового товариства ім. Шевченка В. В. Дорошенко (1879–1963 рр.), опублікував рецензію на третій том бібліографічної праці І. О. Левицького «Українська бібліографія Австро-Угорщини за роки 1887–1900» [22], в якому зібрано літературу за 1892–1893 рр. і видану не тільки на західноукраїнських землях, а й в Америці, де виникли великі колонії українців. Унікальність покажчика полягає в тому, що, крім книжок, до нього включені часописи з розкриттям їх змісту, а при книжках подані рецензії на них.

У некролозі про І. О. Левицького акад. НАН України М. Возняк (1881–1954 рр.) пише, що бібліограф «з гідною подиву посвятою серед дуже прикрих життєвих обставин довершив трудного і великого діла – виготовив українську бібліографію Австро-Угорщини за час від 1772 по 1900 рр.» [8].

Значний внесок у краєзнавчу бібліографію Галичини другої половини ХІХ ст. зробив Яків Федорович Головацький (1814–1888 рр.). У 1864 р. бібліограф написав вступ до «Библиографического списка русских книг, изданных во Львове в 1864 году» [10, с. 39], в якому спробував дати визначення бібліографії як предмета, охарактеризувати окремі її види. Цінність цієї праці в тому, що в ній автор робить огляд багатьох джерел світової бібліографії: англійської, французької, італійської, німецької, чеської, польської, болгарської, хорватської, а також української та російської. Це була перша в Україні праця, в якій тією чи іншою мірою, розглядалися здобутки світової бібліографії. Важливо також і те, що тут бібліограф поставив питання про укладання покажчиків змісту деяких галицьких періодичних видань.

У 1865 р. Я. Ф. Головацький у своєму короткому огляді бібліографії західноєвропейських і слов'янських видань поставив питання про створення повної бібліографії західноукраїнської літератури. Він планував доповнити бібліографію місцевих стародруків і скласти бібліографічний список важливіших творів, опублікованих у галицьких періодичних виданнях [15, с. 149].

Ученому належать рецензії на деякі бібліографічні праці, наприклад на працю *Bibliografia polska* К. Естрейхера, в якій зауважено, що бібліограф надто розширив рамки польської національної бібліографії, залучивши до неї чесько-моравські видання [10, с. 40].

Бібліографічна діяльність Я. Ф. Головацького мала позитивний вплив на розвиток галицької краєзнавчої бібліографії. Він намагався налагодити поточний облік галицької друкованої продукції, закликав до складання повної бібліографії Галичини, давав настанови щодо докладності й точності бібліографічного опису, доповнив бібліографію В. Ундольського.

У своїй праці «Библиография галицко-русская с 1772–1848 года», яка була опублікована в 1863 р. у літературному збірнику «Галичанин», автор поставив питання про потребу скласти бібліографію літературного життя Галичини, зазначивши, що одній людині важко виконати таке завдання, оскільки в жодній з публічних чи приватних бібліотек Галичини немає своїх галицьких видань.

Я. Ф. Головацький написав: «Історичний нарис заснування “Галицко-русской матицы” і справоздання першого собору руських учених» (Львів, 1850 р.), «Карпатська Русь. Географічно-статистичні і історико-етнографічні нариси Галичини, Північно-Східної Угрії і Буковини» (Петербург, 1875 р.), «Про початок і дії Львівського Ставропігійського братства в історико-літературному відношенні», «Про перший літературно-розумовий рух русинів у Галичині з часів австрійського па-

нування в тій землі» (Львів, 1865 р.), «Велика Хорватія або Галицько-Карпатська Русь» [17, с. 193]. Усі ці роботи мали значне бібліографічне наповнення краєзнавчого характеру.

Досліджував галицьку краєзнавчу бібліографію другої половини ХІХ ст. також відомий український бібліограф М. Ф. Комаров (1844–1913 рр.). Він брав активну участь у роботі критико-бібліографічного відділу галицького журналу «Зоря», надсилав до журналу бібліографічні відомості. У 1886 і 1887 рр. у постійній рубриці журналу «Короткий перегляд українських книжок» бібліограф друкував рецензії на твори українських письменників. У 1890 р. аналогічні матеріали М. Ф. Комаров уміщував під рубрикою «Нові книжки українські» [10, с. 55].

У 1889 р. М. Ф. Комаров радив землякам «звернути якомога більшу увагу на Галичину і посилати туди всі рукописи, які будуть заборонені цензурою». У Львові бібліограф друкував свої праці з 1883 до 1900 рр. [12, с. 25].

Відомий діяч Галичини, бібліограф В. Л. Левицький (Василь Лукич) – (1856–1938 рр.) сприяв покращенню роботи бібліографічних відділів таких галицьких періодичних видань, як «Літературно-науковий вісник», «Діло». У 1883 р. у листі до редакції часопису «Діло» бібліограф висловив побажання, щоб ця газета друкувала «дописи і бібліографічні вістки з України» [10, с. 56].

Вивчав бібліографію галицького краю і визначний український бібліограф В. В. Дорошенко (1879–1963 рр.).

У 50-ті роки в США В. В. Дорошенко опублікував статтю «Пам'яті українських бібліографів», присвячену Д. Дорошенку, І. Т. Калиновичу, М. Ф. Комарову, З. Кузелі, І. О. Левицькому, а також кілька спогадів про книгознавця, бібліографа, багаторічного директора бібліотеки НТШ у Львові І. Кривецького, акад. М. Возняка та ін.

Приблизно з 1902 р. бібліографією зацікавився визначний український бібліограф початку ХХ ст. І. Т. Калинович (1885–1927 рр.) [17]. У статті В. В. Дорошенка, що вийшла в часописі «Бібліологічні вісті» під рубрикою «Пам'яті згаслих», детально проаналізовано життєвий шлях І. Т. Калиновича, висвітлено його громадську, наукову та видавничу діяльність, але в центрі уваги автора, за визначенням Н. Ф. Королевич, перебуває бібліографія [16, с. 125].

І. Т. Калинович почав збирати бібліографічні дані про Україну, літературу, видану в Україні [16, с. 91]. У 1908 р. він їде до Міжнародного бібліографічного інституту (Брюссель), де з метою вдосконалення знань з бібліографії навчається на тримісячних курсах для бібліографів, що допомогло йому зорієнтуватися в бібліографічній науці та оволодіти методикою бібліографування творів друку. Перші його бібліографічні праці побачили світ у 1912 р. Вивчаючи стан української бібліографії в той період, він зосередив свою увагу на створенні «всеукраїнської бібліографії». Учений багато часу проводив у бібліотеках, збирав потрібний матеріал, бібліографічно його опрацьовував, систематизовував і постійно поповнював свої

картотеки. Однак через великий обсяг роботи хронологічні рамки опрацьованої бібліографії було обмежено 1900–1926 рр. В архіві Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України нами було досліджено план «Загальноукраїнської бібліографії» (ф. 57, спр. 597, 19 арк.). У ньому І. Т. Калинович зазначає, що бібліографія має являти собою хронологічний реєстр, в якому обліковувалися б окремі видання, листівки, періодика, україніка чужими мовами, графіка, музикалія. Бібліограф вважав, що всі зібрані ним матеріали – це лише фундамент, основа майбутньої «Всеукраїнської бібліографії ХХ ст.». Не маючи змоги підготувати і видати ці матеріали, він публікує їх частинами. У фондах цієї ж бібліотеки нами знайдено матеріали для написання вступу до «Всеукраїнської бібліографії ХХ ст. за 1900–1925 рр.» І. Т. Калиновича на п'яти аркушах (ф. 57, спр. 48, арк. 1–5). Так, наприклад, на аркуші № 2 автор накреслює завдання, які він поставив перед собою:

1) переглянути різні «вступні слова до бібліографій своїх та чужих упорядників і винотувати їхні методи – освітити критично»;

2) зібрати свої видані відозви, заклики тощо відносно всеукраїнської бібліографії.

На аркуші № 3 автор розміщує критичні замітки, в яких, зокрема, зазначає, що, приступаючи до зібрання матеріалу для «Всеукраїнської бібліографії ХХ ст.», він поставив собі такі завдання: «переглянути десятки чужих бібліографій цього ж типу, приглянутися і простудіювати їх будову, щоб на підставі їхнього досвіду і впорядкування вибрати ті критерії». Для прикладу він першою взяв бібліографію К. Естрейхера.

Нами детально проаналізовано «Відозву в справі збору матеріалів української бібліографії» І. Т. Калиновича. Вона складалася з рукопису чорнового автографа (три аркуші) автора без заголовку і кінця, складеного в м. Золочів у 1926 р., виявленого пізніше машинопису відозви (один аркуш), надрукованого також у 1926 р. у м. Золочів. Усього матеріали до «Всеукраїнської бібліографії ХХ ст.» І. Калиновича становлять 12 аркушів (ф. 57, спр. 58, арк. 1–12) [1].

Бібліограф написав статтю «Сучасний стан української бібліографії», яка зберігається у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (ф. 57, спр. 65) [1], де розглянув процес розвитку української бібліографії і подав найважливіші праці українських бібліографів та дослідників Я. Ф. Головацького, І. О. Левицького, І. Я. Франка та ін. Це – три уривки в різних редакціях та рукописних варіантах. Стаття складається з таких розділів: завдання української бібліографії, дотеперішні українські бібліографії, сучасний стан українського книгознавства.

У своїй праці «Всеукраїнська бібліографія ХХ ст.» І. Т. Калинович, зокрема, торкається бібліографії українознавства. Він зауважує, що «...вдається відчувати брак “Бібліографії по українознавству”, і то по всім ділянкам науки, що її потребують як наукові працівники, так і звичайні грома-

дяни, бажаючи поширити знання рідної землі, її минулого і сучасного, хочуть поглибити українську літературу, культуру, мистецтво, пізнати народні багатства України, її соціальний склад, її побут» (ф. 57, спр. 58, арк. 6) [1].

Автор відзначає, що він майже 20 років збирав і систематизував «Всеукраїнську бібліографію ХХ ст.», яка «...числить більш 36 000 титулів, публікацій і “Бібліографію українознавства ХХ ст.” (більше 60 000 назв)» (ф. 57, спр. 58, арк. 7). Бібліограф звертається до всіх із проханням надсилати на його адресу видання і періодику, які з'являться «“з-під друкованого станка”: книжки, брошури, журнали і часописи (українські і чужомовні), звідомлення, статuti, портрети, ноти, переписні листки, одним словом, усякого роду друки, що їх видано на протязі означеного нами часу, на те, щоб можна було зареєструвати їх у вищезазначених бібліографічних працях». І. Т. Калинович просить усіх українських письменників і видавців, які друкували й видавали або розміщували свої праці в чужих часописах, журналах і збірних виданнях, надсилати на його адресу свої публікації, зазначаючи місце й час видання, кількість сторінок, інші дані, на підставі яких можна було б зареєструвати їх у згаданих бібліографічних працях. Також бібліограф просить «діячів слова» розкривати криптоніми і псевдоніми, тому що проєктована «Всеукраїнська бібліографія ХХ ст.» має містити в кінці «Показчик з розв'язкою усіх криптонімів, псевдонімів та анонімних публікацій, звичайно, за згодою авторів, також буде вміщено поазбучний список їхніх творів за першу чверть століття» [1]. І. Т. Калинович укладав бібліографічні матеріали за хронологічним, абетковим і систематичним принципами.

Фонд бібліографа після його смерті зберігався в його дружини в Золочеві. У 1940 р. більшу його частину було передано для постійного зберігання до відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки АН УРСР [14, с. 55]. У 60-х роках архів І. Т. Калиновича, в основному, був опрацьований Є. Гуменюком. Однак не всі матеріали фонду стали доступні широкому колу дослідників.

З архіву було вилучено та передано до «спецфондів» матеріали таких тематичних рубрик, як «Бібліографічний словник», «Визволення» – тижневик за 1921 р.; матеріали персональної бібліографії В. В. Дорошенка та ін.; листи до І. Т. Калиновича окремих осіб, зокрема В. Винниченка та ін. У 1990 р. вилучені справи були повернені у відділ рукописів бібліотеки. Цей відділ уперше підготував до друку повний інвентар одного із своїх архівних фондів «Інвентарний опис особистого архіву Івана Калиновича», який детально нами переглянутий та вивчений [13].

«Інвентарний опис» в особистому архіві бібліографа містить: картотеки «Всеукраїнської бібліографії», матеріали до «Україніки чужими мовами», «Української воєнної бібліографії періоду Першої світової війни», «Бібліографічного словника українських діячів», «Українського

словника псевдонімів і криптонімів», покажчики періодичних видань, видавництв, науково-освітніх, громадсько-політичних, господарських організацій, закладів, товариств, рукописи праць з питань бібліографії, книгознавства тощо. Видання доповнено передмовою, біографічною довідкою про вченого, чотирма додатковими покажчиками, зокрема іменним, що нарахує близько 4 тис. прізвищ.

Як зазначають у передмові автори, перед виходом видання у світ архів було доопрацьовано, відредаговано і доповнено текстами описів одиниць зберігання архіву, з максимальним дотриманням принципів класифікації самого І. Т. Калиновича. Одиниці зберігання формувалися за тематичним принципом та роками видання відповідних матеріалів. Пов'язано це з тим, що І. Т. Калинович картки не датував, і формально їх усі можна було б віднести до 1908–1927 рр. Послідовність поділу одиниць зберігання під час первинного опрацювання була не зовсім досконалою (зокрема, розділу IV та ін.), проте укладачі вважали недоцільним вносити будь-які зміни, оскільки матеріали фонду перебувають у науковому обігу вже понад 30 років [13, с. 7]. Опис одиниць зберігання здійснено відповідно до інструкцій опрацювання рукописних матеріалів. Порядковий номер позиції інвентарного опису відповідає номеру справи архіву. В описі справи вказано автора, заголовок, місце і дату написання (якщо це вдалося встановити), мову рукопису, обсяг в аркушах; епістолярні матеріали, крім того, мають вказівки на кількість аркушів. Мову документів зазначено лише тоді, коли вона не українська, або не тільки українська. Тип написання тексту подається лише у випадку, коли він є іншим, ніж рукопис (машинопис, друк тощо). Примітки й додаткові відомості до справи подано іншими шрифтами. Усього описано 817 одиниць зберігання.

В архіві залишився ряд рукописів авторів, які не вдалося встановити. У деяких працях не зазначено час їх написання або опублікування. Заголовки, автори, роки та інші дані, встановлені під час опрацювання фонду, подаються в квадратних дужках.

У кінці інвентарного опису додано чотири допоміжні покажчики: іменний, географічний, періодичних видань та назв державних, громадсько-політичних та інших організацій, установ, товариств, спілок, партій.

Укладачами збережено правопис написання прізвищ та інших назв.

У картотечі І. Т. Калиновича виявлено окремі розбіжності в написанні, переважно іноземних імен і прізвищ, які залишені без змін.

Частина особистого архіву І. Т. Калиновича зберігається в Державному архіві Львівської області (фонд 306), який теж нами досліджений. Тут є окремі матеріали видавництва «Всесвітня бібліотека», зокрема: брошура І. Т. Калиновича «Спис видань товариства “Просвіта” у Львові 1868–1924 рр.» (ф. 306, од. зб. 47, арк. 1–72) [11], видана у Львові в 1926 р., статті, нариси; частина ділового і приватного листування; кар-

тотека «Всеукраїнської бібліографії» (близько 11 тис. карток) та інші документи – всього 245 одиниць зберігання.

Про бібліографічну діяльність І. Т. Калиновича дуже багато сказано в анотованому покажчику, який видала Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України «Особисті архівні фонди відділу рукописів» [7]. У 1995 р. бібліотека перевидала покажчик [19], який став об'єктом нашого дослідження. У ньому подано матеріали, які є у фондах відділу рукописів бібліотеки. Зокрема, рукописи опублікованих і неопублікованих праць І. Т. Калиновича з питань бібліографії і книгознавства – бібліографічні огляди, довідки, списки, бібліографічно-статистичні нариси, передмови до покажчиків та ін. Серед них є бібліографічний огляд «Українська соціалістична література», бібліографічно-статистичні нариси «Українська книга в небезпеці», «Сучасний стан українського друкованого слова», статті «Сучасний стан української бібліографії», «Що читати трудящим». В архіві зберігається картотека матеріалів довідок і не виданих бібліографічних праць І. Т. Калиновича, зокрема до «Загальноукраїнської бібліографії» (близько 90 000 бібліографічних карток). Картотека охоплює матеріали: до персональної бібліографії класиків української літератури і письменників-сучасників І. Т. Калиновича, учених та інших діячів української культури; до бібліографії перекладів українською мовою творів російських і закордонних письменників; до бібліографії історії України та історії української культури в тематичних рубриках «Історія земель», «Прикарпатська Україна», «Історія України на чужих мовах» тощо. Матеріали цієї частини архіву часто широко анотовані, інколи доповнюються рецензіями з газетних і журнальних вирізок та біографічними даними про авторів.

У фонді зберігається бібліографія друкованих праць І. Т. Калиновича за 1915–1927 рр. у двох частинах на 75-ти аркушах [13, с. 12].

У відділі рукописів бібліотеки зберігається уривок щоденника бібліографа за 1909 р., записні книжки, каталог його бібліотеки, списки прочитаних ним книг, виписки і вирізки з періодичних видань зі спогадами про нього.

У фонді І. Т. Калиновича можна знайти незначну кількість чужих, переважно бібліографічних матеріалів. Так, зокрема, декілька одиниць зберігання бібліографічних матеріалів архіву В. В. Дорошенка, що у 60-х роках були неправомірно вписані до фонду І. Т. Калиновича, тепер вилучено і повернено до фонду В. В. Дорошенка (ф. 238), зазначають у передмові до «Інвентарного опису...» О. Дзьобан та Я. Сенік [13, с. 8].

Усього фонд бібліографа нараховує 100 000 аркушів і картотеку.

У 30-х роках ХХ ст. активну роботу щодо дослідження галицької краєзнавчої бібліографії початку ХХ ст. проводив відомий галицький бібліограф Є.-Ю. Пеленський (1908–1956 рр.) [3]. У відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України зберігаються праці бібліографа (ф. 232), зокрема складений ним список власних

друкованих (основних) праць до 1938 р. включно та багато інших. Матеріали, присвячені діяльності бібліографа, охоплюють 1922–1939 рр. і становлять 890 аркушів фонду [19].

М. Мороз склав про Є.-Ю. Пеленського біобібліографічний нарис «Євген-Юлій Пеленський: Життєписно-бібліографічний нарис», виданий у Львові у 1994 р., у кінці якого подано бібліографію його друкованих праць за 1924–1992 рр. Усього бібліографія становить 455 одиниць видань Є.-Ю. Пеленського. У передмові до бібліографії М. Мороз зазначає, що цей біобібліографічний покажчик є спробою зібрати відомості про публікації спадщини Є.-Ю. Пеленського, друковані протягом 1924–1925 рр. і посмертно, а також важливіші критичні оцінки його наукової, публіцистичної та громадської діяльності. У кінці видання подано покажчик імен та предметний покажчик [18].

Завдяки краєзнавчій бібліографічній діяльності багатьох галицьких бібліографів, краєзнавців, істориків (І. Т. Калинович, Є.-Ю. Пеленський та ін.) та стрімкому зростанню кількості краєзнавчих досліджень у Галичині на початку ХХ ст. краєзнавча бібліографія Галичини піднялася на новий вищий щабель розвитку і створила сприятливі умови для подальших наукових розвідок.

Список використаної літератури

1. Архів Львів. наук. б-ки ім. В. Стефаника НАН України. ф. 57, спр. 48, арк. 1–5; ф. 57, спр. 58, арк. 1–12.; спр. 65; ф. 57, спр. 597, 19 арк.; ф. 167, спр. 280; ф. 170.
2. *Баженов Л. В.* Історичне краєзнавство Правобережної України ХІХ – на початку ХХ ст.: становлення, історіографія, бібліографія / Л. В. Баженов. – Хмельницький : Доля, 1995. – 256 с.
3. *Блажкевич А. Л.* Основні напрями розвитку краєзнавчої бібліографії Галичини в 20–30-ті роки ХХ ст. / А. Л. Блажкевич // Укр. культура і мистецтво в сучасн. державотворчому процесі : тези доп. наук.-практ. конф. – К. : Держ. акад. керівн. кадрів культури і мистецтва, 2000. – С. 137–142.
4. *Блажкевич А. Л.* Роль українських бібліографів у розвитку краєзнавчої бібліографії Галичини другої половини ХІХ ст. / А. Л. Блажкевич // Бібл. наука, освіта, професія в демократичній Україні : зб. наук. пр. – К. : КДУКіМ, 1998. – С. 63–69.
5. *Гаврилів Б. М.* Розвиток українського історичного краєзнавства на Прикарпатті (ХІХ – поч. ХХ ст.) : дис. ... канд. іст. наук. : спец. 07. 00. 01 / Прик. ун-т ім. В. Стефаника. – Ів.-Франківськ, 1996. – 218 + 5 с.
6. *Головацький Я.* Дополнение к очерку славянорусской библиографии В. М. Ундольского, содержащее книги и статьи, пропущенные в первом выпуске хронологического указателя славянорусских книг церков-

ной печати с 1491 по 1864 г., в особенности же перечень галицко-русских изданий церковной печати / Я. Головацкий. – СПб. : Типогр. Имп. акад. наук, 1874. – 96 с.

7. *Гуменюк Є. М.* Особисті архівні фонди відділу рукописів: анот. покажч. / Є. М. Гуменюк, П. Г. Баб'як, О. О. Дзьобан // Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника АН УРСР. – Л., 1977. – 188 с.

8. *Гуменюк М. П.* Бібліографія в наукових дослідженнях академіка АН УРСР М. С. Возняка / М. П. Гуменюк // Біля джерел укр. рад. бібліографії / Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника АН УРСР. – К. : Наук. думка, 1991. – С. 45–51.

9. *Гуменюк М. П.* Біля джерел української радянської бібліографії / М. П. Гуменюк // АН УРСР, Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника АН УРСР. – К. : Наук. думка, 1991. – 152 с.

10. *Гуменюк М. П.* Українські бібліографи XIX – початку XX ст.: Нариси про життя та діяльність / М. П. Гуменюк. – Х. : Кн. палата, 1969. – 182 с.

11. Держ. архів Львів. обл. – ф. 306, од. зб. 47, арк. 1–72.

12. До діяльності Михайла Комарова // Бібліологічні вісті. – К., 1927. – № 4 (17). – С. 12–25.

13. Інвентарний опис особистого архіву Івана Калиновича / Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. – Л., 1998. – 210 с.

14. Історичне краєзнавство в УРСР / П. Т. Тронько [та ін.] ; АН УРСР, Ін-т історії. – К. : Наук. думка, 1989. – 237 с.

15. *Корнейчик І. І.* Історія української бібліографії. Дожовтневий період: нариси / І. І. Корнейчик. – Х. : Ред.-вид. від. Кн. палати УРСР, 1971. – 374 с.

16. *Королевич Н. Ф.* Українські бібліографи XX ст. / Н. Ф. Королевич. – К. : Кн. палата України, 1998. – 328 с. : іл.

17. *Марченко М. І.* Українська історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.) / М. І. Марченко. – К. : Вид-во ун-ту, 1959. – 258 с.

18. *Мороз М.* Пеленський Є.-Ю.: життєписно-бібліографічний нарис / М. Мороз. – Л., 1994. – 115 с.

19. Особисті архівні фонди відділу рукописів : анот. покажч. – 2-ге випр. і доп. видання / Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. – Л., 1995. – 271 с.

20. *Треф'як Я. І.* Методика використання краєзнавчих матеріалів Прикарпатського регіону в оновленні змісту шкільної історичної освіти : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00. 02 / Укр. держ. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 1997. – 176 с.

21. *Франко І. Я.* Галицьке краєзнавство / І. Я. Франко // Збір. творів у 50-ти тт. – Т. 46. – Кн. 2. – К. : Наук. думка, 1986. – С. 116–150.

22. Центр. держ. іст. архів України у м. Львові, ф. 365, оп. 1, спр. 28.